

**Sverige klarar sig inte
utan utländska forskare**

Innehåll

Sverige har inte råd att mista utländska forskare	3
Hur är utländska forskares situation i Sverige?	4
Brist på välkomnande gör att Sverige tappar talanger.	6
Stärk anställningstryggheten och förbättra Sverige bilden.	7

**Sverige har inte råd att
mista utländska forskare**
November 2023

Lydia Musaeffendić, utredare
Tobias Nilsson, statistiker
Grafisk form: Johan Wirén

Sverige har inte råd att mista utländska forskare

Inom flera områden som är viktiga för Sveriges framtid och konkurrenskraft efterfrågas högspecialiserad kompetens. Det behövs forskande naturvetare bland annat inom life science, tech, hälso- och sjukvård samt miljösektorn. Framförallt klimat- och miljöfrågor är komplexa och de beslut som fattas behöver grunda sig på fakta och forskning. Sverige har alltför få forskarutbildade, och är ett litet land, därför är både akademien och näringslivet beroende av att kunna rekrytera internationellt.

Naturvetarna har undersökt hur förbundets forskande medlemmar inom universitetsvärlden ser på sin arbetssituation. Undersökningen visar att utländska forskare jobbar mer än heltid och känner sig mer otrygga än gruppen som helhet. Det är även tydligt att utländska forskare vill stanna i Sverige, men känner sig oönskade och borttvingade av det svenska systemet. Vi ser att de som svarat på vår enkät som har en så kallad "fast" anställning ändå känner sig otrygga eftersom de regelbundet måste söka och beviljas medel för att ha kvar jobbet.

Att inte kunna planera sitt liv mer än ett par år framåt är ohållbart, både för svenska och utländska forskare. Men forskare från andra länder drabbas extra hårt eftersom de riskerar att tvingas lämna Sverige om de inte har en försörjning under sammanhållande 18 månader. Detta gäller framförallt forskare inom universiteten, där systemet bygger på att man söker medel för sin lön. Näringslivet har inte påverkats på samma sätt eftersom företag kan erbjuda sina anställda tjänster som sträcker sig tillräckligt lång tid. Däremot vittnar företagen om stora svårigheter för medföljande familjemedlemmar. I synnerhet på grund av att barn som föds i Sverige måste söka uppehållstillstånd från hemlandet på anknytning till sina föräldrar.

En forskarutbildning kostar i snitt ungefär fem miljoner kronor. Det är med andra ord ett extremt resursslöseri att högutbildade forskare lämnar Sverige efter en färdig utbildning.

Sverige har historiskt haft ett gott rykte internationellt. Men med strängare och krångligare lagar och en hård retorik om människor från andra länder kommer vår attraktionskraft att påverkas negativt. Det drabbar Sverige som framstående kunskapsnation.

Naturvetarna vill:

- Lärosäten bör erbjuda anställningar som är trygga och långsiktiga, och där det finns en finansiering över tid.
- Utländska forskare ska inte ses som billig arbetskraft. Alla forskare ska ha bra löner som går att leva på, och inte finansieras av stipendier.
- Arbetsvillkor och arbetstid ska vara lika för såväl svenska som utländska forskare.
- Se till att migrationslagstiftningen underlättar för internationell expertis som vill etablera sig i Sverige, och deras familjemedlemmar.
- Effektivisera Migrationsverkets handläggning av tillståndsärenden, beslut ska fattas skyndsamt. Regelverken behöver vara begripliga och ge utrymme för statusbyten.
- Tillsätt samordnare som guidar högutbildad arbetskraft, inklusive forskare, till rätt myndighetskontakter och bistår med nödvändiga tillstånd vid flytten till Sverige.
- För att företag ska kunna rekrytera internationell kompetens krävs det att Sverige är ett attraktivt land att flytta till med tillgängliga bostäder, skolor och en fungerande infrastruktur.

Våren 2022 skickade Naturvetarna en enkät till sina drygt 3 000 medlemmar som är verksamma inom forskning i offentlig eller privat sektor.

Även våren 2023 genomförde vi en enkätundersökning, men denna gång enbart till medlemmar som, i olika utsträckning, bedriver forskning på svenska universitet. Både avgränsningen för offentlig sektor samt enkätens syfte och frågor skiljer sig från 2022 års forskarenkät.

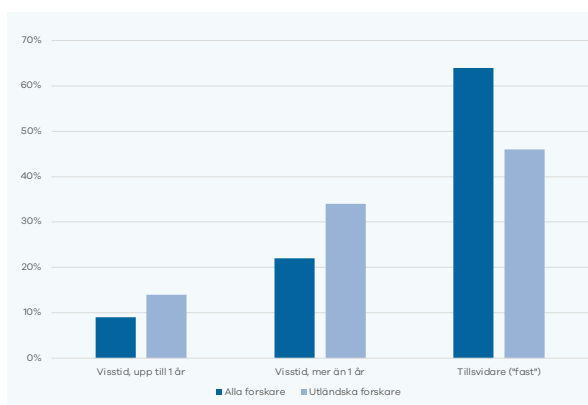
Vi har under 2022 och 2023 fört dialog med företrädare för lärosäten, företag, myndigheter, forskningsfinansiärer, forskningsinfrastruktur, intresseorganisationer och politiker från samtliga riksdagspartier.

Hur är utländska forskares situation i Sverige?

Hur många av Naturvetarnas medlemmar som är forskare från ett annat land går inte att fastställa, eftersom förbundets medlemsregister inte definierar härkomst och etnicitet. Utländska forskare har dock i Naturvetarnas kartläggning kunnat särskiljas med hjälp av en frivillig, men riktad, fråga om gruppens arbetsförhållanden i Sverige. Av de utländska personerna som svarade på enkäten var 28 procent forskare, 19 procent doktorander och 20 procent postdoktor. Även om spridningen bland yrkestitlar är någorlunda lik mellan alla svarande och utländska forskare så är det betydligt vanligare att forskare av utländsk härkomst är postdoktor bland de svarande.

Utländska forskare är mer otrygga

Nästan hälften av de utländska forskare som besvarat enkäten, 47 procent, uppger att de har en tillsvidareanställning. 14 procent har visstid upp till ett år och 34 procent har visstid mer än ett år.

Trots att så många har en så kallad fast anställning på papperet känner de inte att de har en *trygg* anställning. Mer än hälften av utländska forskare anser att deras anställningsform är otrygg. Detta är en betydligt större andel än samtliga respondenter, 53 procent respektive 38 procent. Utländska forskare är alltså mer otrygga än forskare överlag.

Mer än hälften av de utländska forskarna anser att deras anställningsform är otrygg.

Detta tycks bero på beroendet av att få medel beviljat för att kunna finansiera sin forskning, och då spelar det mindre roll vilken anställningsform man har, framförallt när det gäller forskare inom akademien. Till detta läggs de svårigheter som finns för personer som kommer från ett annat land, och den skärpta migrationslagstiftningen. Enligt lagen ska den sökande ha en varaktig och tillräcklig försörjning genom anställning eller eget företag för att

beviljas permanent uppehållstillstånd. Huvudregeln är att anställningen ska pågå under minst 18 månader. Detta krav kan vara svårt för forskare att uppnå i många fall, där man måste söka om anslag till kortare projekt. Dessutom är det vanligare med visstidsanställningar bland utländska forskare enligt vår enkät.

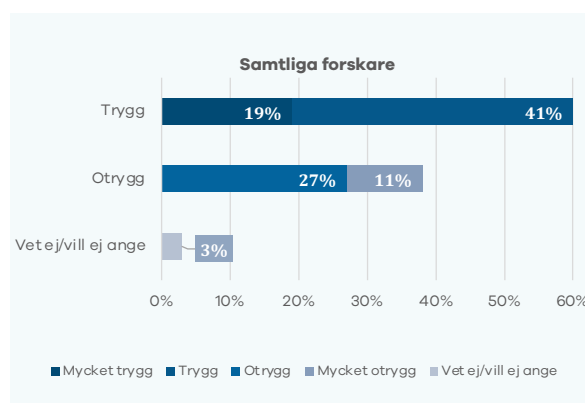
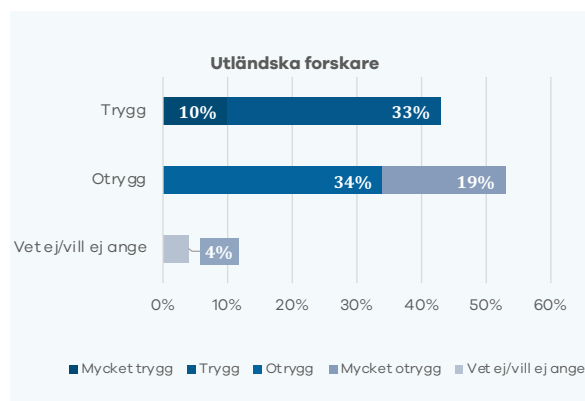
Även om de flesta anser att den psykosociala arbetsmiljön är bra, är det något vanligare att utländska forskare upplever den som dålig. 28 procent av de utländska forskarna anser den vara dålig, jämfört med 24 procent för samtliga svarande.

Det största problemet med den psykosociala arbetsmiljön är otrygg anställning, knappt hälften av de svarande upplevde en dålig arbetsmiljö. Stress och bristande ledarskap är också vanliga anledningar till att man mår dåligt på jobbet.

65 procent av de utländska forskarna uppger att de jobbar mer än 40 timmar i veckan.

Forskare jobbar allt som oftast mer än de vanliga 40-timmarsveckorna. 65 procent av de utländska forskarna uppger att de jobbar mer än 40 timmar i veckan, för samtliga svarande är den siffran 58 procent.

Hur upplever du din anställningsform?

”

Även om de allra flesta vill stanna och fortsätta göra karriär i Sverige efter sin utbildning är det många som är osäkra om det går.

Brist på välkomnande gör att Sverige tappar talanger

Strax under hälften av respondenterna svarar att de är nöjda med sin arbetssituation och arbetsmiljö i Sverige, medan knappt över hälften svarar att den kan bli bättre, och kommenterar bland annat:

“As a researcher getting my PhD in Sweden, I do not feel that Sweden wants to keep me here. In fact, I feel that immigration policies in Sweden are trending towards getting outsiders to leave rather than stay in Sweden.”

“The stricter immigration rules combined with precarious contract conditions (stipends, short term contracts, and positions completely depending on grant success) make it very difficult for us foreigners to focus 100% in our job, we basically need to think every 9 months if we will have another contract that extends the visa, or if we need to move elsewhere. It is very stressful.”

Lagstiftning och byråkrati skapar stress och en dålig arbetsmiljö. Detta påverkar också hur framtiden ser ut. Även om de allra flesta vill stanna och fortsätta göra karriär i Sverige efter sin utbildning är det många som

är osäkra om det går. 79 procent svarar att de efter sin disputation vill stanna och fortsätta arbeta i Sverige. 15 procent är osäkra, och anger några av följande skäl:

“The new migration policies are making it very difficult for doctoral students like me to plan a long term stay here.”

“Uncertain immigration laws. If I don't see any improvement in the next few weeks, I might decide to take away my talent and leave Sweden. I will invest my talent and scholarliness in a country which values it more.”

Även representanter för näringslivet som Naturvetarna har talat med lyfter vikten av att utländska doktorander och forskare ska ges möjlighet att stanna kvar i landet. Sverige är ett litet land som inte har tillräckligt med invånare för den kompetensförsörjning som behövs. Men förutom att lagen måste vara utformad så att de får uppehållstillstånd, måste det även finnas allt runtomkring som människor behöver i livet för att kunna stanna kvar, såsom bostäder och skolor för medföljande barn.

Stärk anställnings- tryggheten och förbättra Sverige- bildens

Vår undersökning visar att utländska forskare vill stanna i Sverige, men känner sig oönskade och borttvingade av det svenska systemet. Byråkrati och administration ställer till det för personer som vill komma till Sverige och göra karriär. Myndighetskontakter är krångliga för medföljande familjemedlemmar, och Migrationsverkets långa handläggningstider är ett problem för den som ska förnya eller ansöka om ett nytt tillstånd på grund av att den sökandes rörelsefrihet inskränks innan det nya tillståndet träder i kraft.

En stor andel utländska forskare är verksamma inom akademien, där de utgör en särskilt utsatt grupp när tidsramen för anställningskontrakt inte motsvarar finansieringsmöjligheterna. Sverige är känt för att erbjuda förmånliga villkor när det gäller flexibla arbetstider, föräldraledighet och semester samt en bra balans mellan arbete och privatliv. Utlandsfödda som saknar kunskap om arbetsrättsliga lagar får det svårare att stå upp för sina rättigheter. Arbetsgivare med lagen som förevändning kan ständigt ta in ny arbetskraft när befintliga medarbetares kontrakt går ut. Många upplever att det är svårt att förstå karriärsystemet och kvalificera sig för en fakultetsanställning som ger trygghet.

Vägen framåt

Naturvetarna anser inte att ett undantag för just forskare i migrationslagen är bäst väg att gå, för detta behövs det en politisk enighet i en känslig och ideologisk fråga. Däremot finns det andra åtgärder som kan trygga de utländska forskarnas situation. Lärosäten bör erbjuda trygga anställningar som möjliggör att forskare blir behöriga att stanna.

Migrationsverket har fått i uppdrag att utveckla en modell för arbetstillstånd där högkvalificerad arbetskraft ska prioriteras. Naturvetarna anser att lagstiftningen och tillämpningen måste ligga i linje med beslutsfattarens intentioner. I nuläget är utländska forskares framtidsutsikter beroende av vilken arbetsgivare de har. Doktorander och forskare, som de facto utgör högkvalificerad arbetskraft och även kan vara anställda i forskningsintensiva bolag, bör enligt Naturvetarna inkluderas i översynen för en smidigare, mer effektiv handläggning av ärenden.

Naturvetarna är ett partipolitiskt obundet fackförbund inom Saco, Sveriges akademikers centralorganisation, vars förbund organiserar medlemmar efter utbildningsområde.

Vi har cirka 35 000 medlemmar inom life science, jord, skog och miljö, de fysiska vetenskaperna, matematik och data.

Naturvetare skapar världens framtid. Våra medlemmar hittar lösningar på samhällets utmaningar och tar fram morgondagens innovationer.

Här hittar du oss:

- › www.facebook.com/Naturvetarna
- › www.linkedin.com: Naturvetarna
- › **Instagram**: naturvetarna och naturvetarna_student
- › twitter.com/naturvetarna
- › **Podd**: Naturvetarpodden